

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

בפני כבוד השופט אשר קולה - אב"ד
 כבוד השופטת עירית הוד
 כבוד השופטת רננה גלפז - מוקדי

המערערת א.א.א

ע"י ב"כ עו"ד סלאח קאסם

נגד

המשיבים 1. ב.א.א (המנוח)

2. ג.ג.

ע"י ב"כ עו"ד צלאח כריים

מיני-רציו:

* מדובר בנישואין שניים, ובדירה שהייתה רכוש של המנוח ערב הנישואין, וככזו, ושעה שלא הוכח כל "דבר מה נוסף" אין למערערת זכות בדירה.

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – נכס חיצוני

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – שיתוף בנכסים

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – דירת המגורים

.

ערעור על פס"ד של בימ"ש לענייני משפחה אשר קבע כי אין למערערת – אלמנת המנוח, זכויות בדירת המנוח, בה התגוררו המנוח והמערערת משך 27 שנים. רקע: המנוח והמערערת נשאו ב-1989. ב-2001 ערך המנוח צוואה לפיה ציווה את כל רכושו לאחייניתה של אשתו הראשונה (המשיבה 2) אשר גדלה בבית המנוח ואשתו הראשונה עד גיל 14. אין חולק כי הזכויות בדירה נרכשו ע"י המנוח טרם נישואיו למערערת וכי הזכויות בה נותרו רשומות כל העת על שמו של המנוח. ביהמ"ש קמא קבע כי המערערת ידעה על קיומה של הצוואה 3 חודשים לאחר עריכתה" כי לא נפל פגם בצוואה המצדיק את ביטולה וכי המערערת לא הוכיחה השקעה או שיפוץ בדירה. לפיכך נפסק כי שעה שמדובר ב"נכסים חיצוניים" ושעה שהמערערת לא השכילה להוכיח "דבר מה נוסף" כנדרש בפסיקה שממנה ניתן ללמוד על כוונת שיתוף כלשהי, אין לה זכויות בדירה. לטענת המערערת טעה ביהמ"ש קמא, הן בקביעותיו העובדתיות והן במסקנתו המשפטית.

.

ביהמ"ש המחוזי דחה את הערעור מהטעמים הבאים:

ראשית לא נמצא להתערב בממצאי העובדה כי המערערת ידעה על קיומה של הצוואה כ-14 שנה טרם פטירת המנוח. חרף ידיעה זו לא עשתה המערערת דבר ולא פנתה לבעלה המנוח בתביעה או בקשה כלשהי להירשם כבעלת זכויות בדירה וכי המערערת לא השקיעה, או מכל מקום לא הוכיחה השקעות כלשהן בשיפוץ הדירה.

מכאן השאלה, האם די בעובדה שהמערערת גרה בדירה 27 שנה כדי להביא ליצירת שיתוף בדירה? ביהמ"ש משיב על כך בשלילה.

כידוע, סעיף 5(א)(1) לחוק יחסי ממון קובע, שנכס שהיה למי מבני הזוג ערב הנישואין, אינו נכלל בצבר הנכסים העומדים לחלוקה בעת פקיעת הנישואין. עם זאת נקבע בפסיקה כי סעיף 5(א) לחוק אינו מונע יצירת שיתוף בנכס ספציפי מכוח הדין הכללי החל על העניין - כגון דיני הקניין, דיני החוזים, דיני הנאמנות, עיקרון תום הלב וכיו"ב (אך לא על חזקת השיתוף, אשר לגביה נקבע שאינה חלה במקביל להסדר איזון המשאבים שבחוק יחסי ממון).

כאשר הנכס "החיצוני" הינו דירת המגורים, הודגש בפסיקה אופייה וייחודה כ"נכס משפחתי מובהק, לעיתים הנכס המשמעותי ביותר של בני הזוג ולעיתים אף היחיד", ולפיכך נקבע כי מבחינת נטל ההוכחה "יש טעם להקל על בן הזוג הטוען לבעלות משותפת בדירת המגורים כאשר זו רשומה רק על שם אחד מהם" . אולם, נקבע כי יש להראות נסיבות עובדתיות נוספות, מעבר לעצם קיומם של חיי נישואין משותפים ממושכים, כדי ליצור כוונת שיתוף ספציפי מכח הדין הכללי. קרי, מקום בו עסקינן בחוק יחסי ממון, אין די בקיומם של חיים משותפים גם ארוכי שנים, כדי לבסס כוונת שיתוף ספציפי.

במקרה דנן, המערערת לא הצליחה להוכיח "דבר מה נוסף" המטה את הכף לצורך קביעת כוונת שיתוף ספציפית בדירת המגורים ולפיכך יש לדחות את הערעור.

בבחינת למעלה מן הצורך ביהמ"ש מוסיף כי אין למערערת גם זכות לפיצוי נוכח המסקנה שעליה לפנות את הדירה. כפי שקבע השופט ג'יימס ההלכות בעניין זה ברורות ואין מקום לפסוק פיצוי בגין ביטול רישיון, קל וחומר מקום בו זה כלל לא נתבע בהליך שלפנינו. מה גם שספק אם בנדון מדובר בביטול רישיון שכן ובניגוד למקרה שם, לא מדובר בגירושי בן הזוג, אלא בנישואין שהסתיימו עקב מותו של הבעל, בכגון זה, סבור ביהמ"ש שלא ניתן כלל להתייחס לביטול רישיון, המקנה ולו גם תיאורטית זכות לפיצוי.

התרופה העתידית, בחברה הערבית המסורתית הינה וכאמור בדבריו של השופט ג'יימס, היא מציאת מנגנון מראש עם הנישואין, אשר יסדיר גם סוגיות אלו.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

בפני כבוד השופט אשר קולה – אב"ד
כבוד השופטת עירית הוד
כבוד השופטת רננה גלפז – מוקדי

המעוררת א.א.א
ע"י ב"כ עו"ד סלאח קאסם

נגד

המשיבים 1. ב.א.א (המנוח)
2. ג.ג'
ע"י ב"כ עו"ד צלאח כריים

פסק דין

השופט א. קולה, אב"ד;

1. ערעור לפנינו על פסק דינו של בית המשפט קמא, (כב' השופט מ. שדאפנה) מיום 2.2.20.
2. פסק הדין קמא עסק במספר סוגיות ואולם הערעור שלפנינו מתמקד רק בתביעתה הרכושית של המערערת וליתר דיוק בזכויותיה בדירת המגורים הידועה כגוש ***** חלקה ** בנצרת (להלן – "הדירה").
3. בית המשפט קמא קבע, כי אין למערערת זכויות בדירה ועל כך וכאמור הערעור.

רקע עובדתי

4. המערערת נישאה ל**** ז"ל, (להלן – "המנוח") ביום 11.2.1989, למנוח היו אלו נישואין שניים.
5. למנוח לא היו ילדים, לא מנישואיו הראשונים ולא מאלו השניים.
6. לאשתו הראשונה של המנוח, אחיינית בשם ***** שהיא המשיבה 2 בערעור שלפנינו.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

7. המשיבה 2 גדלה בבית המנוח ואשתו הראשונה עד להיותה כבת 14 שנים, שאז חזרה להתגורר בבית הוריה הביולוגיים ואולם שמרה על קשר קרוב עם המנוח.
8. אין מחלוקת, כי הזכויות בדירה נרכשו על ידי המנוח עוד טרם נישואיו למערערת וכי הזכויות בה נותרו רשומות כל העת על שמו של המנוח.
9. ביום 19.5.2001 ערך המנוח צוואה שבה ציווה את כל רכושו ונכסיו, לרבות הדירה, למשיבה מס' 2.
10. המנוח הלך לעולמו ביום 5.1.2016 כשהוא בן 77 שנים.

העובדות שנקבעו בהליך קמא

11. הצוואה אשר נחתמה על ידי המנוח, נחתמה כדן, היא אינה מזויפת ולא נפל בה פגם המצדיק ביטולה, ומשכך היא הצוואה המחייבת.
12. המערערת ידעה על קיומה של הצוואה "3 חודשים לאחר עריכתה" (סעיף 67 לפסק הדין קמא ועמ' 16 ש' 32 – עמ' 17 ש' 1 לפרוטוקול ביהמ"ש קמא מיום 8.1.2019). על בסיס נתונים אלו קבע בית המשפט קמא ממצא עובדתי ולפיו לא קיבל את גירסת המערערת שלא ידעה על קיומה של הצוואה.
13. לעניין התביעה הרכושית קבע בית המשפט קמא, כי מאחר והמנוח והמערערת נישאו זה לזה ביום 11.2.1989, הרי שחלות עליהם הוראות חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג – 1973 (להלן – "חוק יחסי ממון").
14. עוד קבע בית המשפט קמא כממצא עובדתי (ועל כך לא הייתה מחלוקת כאמור) שהדירה נרכשה על ידי המנוח זמן רב טרם נישואיו למערערת.
15. הוסיף וקבע ביהמ"ש קמא, שלמערערת לא הייתה מעורבות ברכישת הזכויות בדירה, כי היא לא השקיעה בדירה או השביחה אותה במהלך חיי הנישואין, כי לא דרשה מבעלה המנוח ולא פעלה לשם רישום מחצית הזכויות בדירה על שמה ולמעשה "לא הניחה כל תשתית ולו מינימלית כדי לבסס טענה בדבר בעלות בנכס..." (סעיף 108 לפסק הדין קמא).

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

16. בית המשפט קמא ניתח את העדויות והראיות שהובאו לפניו וקבע כאמור כממצא עובדתי וכשאלה של מהימנות, שאינו מקבל את טענת המערערת כאילו, כביכול הייתה שותפה במהלך שנות הנישואין למנוח, בהשקעה כלשהי, או בשיפוץ כלשהו בדירה.

לעניין זה הוסיף וקבע בית המשפט קמא, כי טענות המערערת נטענו בעלמה, ללא שהובאו עדים או ראיות לתמוך בטענות אלו.

17. על בסיס עובדות אלו הגיע בית המשפט קמא למסקנה המשפטית, כי שעה שמדובר ב"נכסים חיצוניים" ושעה שהמערערת לא השכילה להוכיח "דבר מה נוסף" כנדרש בפסיקה (אליה אדרש להלן) שממנה ניתן ללמוד על כוונת שיתוף כלשהי, הרי שדין תביעתה הרכושית להידחות.

הערעור

18. לטענת המערערת טעה בית המשפט קמא, הן בקביעותיו העובדתיות והן במסקנתו המשפטית.

19. לטענת המערערת, מצבו הכלכלי של המנוח לא היה שפיר, והמערערת היא זו שסייעה מכספיה שלה בשיפוץ ותחזוקת הדירה.

20. עוד טוען ב"כ המערערת, כי דירת המגורים הינה הנכס המשמעותי ביותר של בני זוג, וככזה, וכך לטענתו נקבע בפסיקה, יש להקל בבחינת "הדבר מה הנוסף", ועצם המגורים המשותפים במשך 27 שנה די בהם.

21. במהלך הדיון, בעל פה, הפנה ב"כ המערערת לתלה"מ 45356-10-18 נ.י נ.י (כב' השופט נ. פלקס בבית המשפט לענייני משפחה בירושלים) ושם לדעתו של ב"כ המערערת, קבע בית המשפט ש"די בחיים משותפים תחת קורת גג אחת על מנת להביא ליצירת הנחה של שיתוף ספציפי לעניין המגורים".

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

טענת המשיבה

22. המשיבה סומכת ידה על פסק דינו של בית המשפט קמא. לטענתה, מדובר בערעור שהנו עובדתי הנסוב כולו על ממצאי מהימנות ובכך אין דרכה של ערכאת הערעור להתערב.
23. המסקנה המשפטית אותה קבע בית המשפט קמא, הינה המסקנה המשפטית הנכונה ושעה שחל חוק יחסי ממון, אין מקום להחיל את חזקת השיתוף.

דיון והכרעה

24. יכול הייתי לפטור עצמי במתן פסק דין על דרך סעיף 460 (ב) לתקנות סדר הדין האזרחי התשמ"ד - 1984 ולקבוע, כי מדובר אכן בממצאי עובדה ומהימנות שלא נפלה בהם טעות, והמסקנה המשפטית אכן, עולה מאותם ממצאים שנקבעו. אף על פי כן, אבקש להוסיף ולפרט קמעא, שכן מדובר בנושא המעסיק רבות את בתי המשפט לענייני משפחה.

25. אקדים ואומר, כי אין בכוונתי להתערב כלל בממצאיו העובדתיים של בית המשפט קמא לאמור:

א. המערערת ידעה על קיומה של הצוואה כ-14 שנה טרם פטירתו של בעלה המנוח (כאמור לעיל הצוואה נכתבה ביום 19.5.2001, המערערת ידעה על כך, כשלושה חודשים לאחר מכן, והמנוח נפטר ביום 5.1.16) חרף ידיעה זו לא עשתה המערערת דבר וחצי דבר, ולא פנתה לבעלה המנוח בתביעה או בקשה כלשהי (ער אני לכך שלא הוכח שהמערערת ידעה מה קבע המנוח בצוואתו, אולם די בכך, לטעמי, שידעה שקיימת צוואה ולא טרחה לברר מה נקבע בה).

ב. המערערת מעולם לא ביקשה להירשם כבעלת זכויות בדירה, לא פנתה למנוח ולא שוחחה איתו על כך.

ג. המערערת לא השקיעה, או מכל מקום לא הוכיחה השקעות כלשהן בשיפוץ הדירה.

מסקנות אלו כולן הינן קביעות שבעובדה המתבססות על הערכת מהימנות של עדים, ובכגון זה, וכידוע אין דרכה של ערכאת הערעור להתערב, אלא אם כן נפלו שגיאות בקביעות אלו.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

בעניינינו לא מצאתי כי נפלה שגיאה כלשהי בקביעת העובדות דלעיל.

26. נותרנו אפוא בשאלה אחת ויחידה שלה אבקש לייחד מילים מספר והיא, האם די בעובדה שהמערערת גרה בדירה 27 שנה כדי להביא ליצירת שיתוף בדירה. לטעמי התשובה לכך שלילית ואנמק זאת להלן.

27. אבקש להזכיר דבר שאולי הינו בחזקת מושכלות יסוד, והוא שחוק יחסי ממון וחזקת השיתוף שבין בני זוג, אינם יכולים לדור בכפיפה אחת.

ראה לעניין זה בע"מ 1398/11 אלמונית נ' אלמוני (פורסם בנבו, 26.12.2012):

"כאשר דעת הרוב שם (השופטים א' מצא, ט' שטרסברג-כהן, צ' טל) קבעה כי לא ניתן להחיל את חזקת השיתוף במקביל להסדר איזון המשאבים מכוח חוק יחסי ממון."

אדגיש כבר עתה, כי באומרי לעיל, שלא ניתן להחיל את חזקת השיתוף במקביל לחוק יחסי ממון, אין בכוונתי לשלול כוונת שיתוף בנכס ספציפי ועל כך להלן.

28. עוד אציין, כי סעיף 5(א)(1) לחוק יחסי ממון קובע, שנכס שהיה למי מבני הזוג ערב הנישואין, אינו נכלל בצבר הנכסים העומדים לחלוקה בעת פקיעת הנישואין.

29. עם זאת נקבע בפסיקה ואפנה שוב לבע"מ 1398/11 כדלהלן -

"בית משפט זה קבע במספר הזדמנויות כי סעיף 5(א) לחוק יחסי ממון אינו מונע יצירת שיתוף בנכס ספציפי מכוח הדין הכללי החל על העניין – כגון דיני הקניין, דיני החוזים, דיני הנאמנות, עיקרון תום הלב וכיו"ב – וכי הדברים אמורים גם בנכס "חיצוני" שנרכש על ידי אחד מבני הזוג טרם הנישואין [ראו: עניין אבו רומי בעמ' 183; עניין יעקובי בעמ' 561 (הנשיא מ' שמגר) ובעמ' 621 (השופט ט' שטרסברג-כהן); עניין ששון בעמ' 615; בע"מ 10734/06 [פורסם בנבו] בפסקה ה(1)]. נטל ההוכחה מוטל, מטבע הדברים, על בן הזוג שאינו רשום כבעלים של הנכס, שהינו "המוציא מחברו". יודגש כי טענת אחד מבני הזוג

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

לזכויות בנכס שנרכש על ידי בן הזוג השני טרם הנישואין יכולה להתבסס על הדין הכללי, אך לא על חזקת השיתוף, אשר לגביה נקבע שאינה חלה במקביל להסדר איזון המשאבים שבחוק יחסי ממון [ראו: דעת הרוב בעניין יעקובי בעמ' 585-589; עניין אבו רומי בעמ' 182-183; בע"מ 4951/06 פלוני נ' פלונית].

30. עוד נקבע בעניין בע"מ 1398/11 הנ"ל כך:

"זאת ועוד, כאשר הנכס 'החיצוני' הינו דירת המגורים, הודגש אופייה וייחודה כ'נכס משפחתי מובהק, לעיתים הנכס המשמעותי ביותר של בני הזוג ולעיתים אף היחיד', ולפיכך נקבע כי מבחינת נטל ההוכחה 'יש טעם להקל על בן הזוג הטוען לבעלות משותפת בדירת המגורים כאשר זו רשומה רק על שם אחד מהם' [השופט ט' שטרסברג-כהן בעניין אבו רומי בעמ' 183]. עוד צוין כי 'בין בני זוג נוצרים יחסים קנייניים דינמיים במהלך חיי הנישואין, והחוק אינו מפריע ליחסים אלה להתפתח' וכי על אף שסעיף 5(א) לחוק יחסי ממון מוציא ממאסת הנכסים המשותפת נכסים שהיו בבעלות אחד מבני הזוג טרם הנישואין הרי ש'במקרים רבים ניתן ללמוד מהתנהגות הצדדים על הכנסתם של נכסים אלה למסגרת המאסה של הנכסים המשותפים של בני הזוג בעת הנישואין' [הנשיא מ' שמגר בעניין יעקובי בעמ' 561]. היטיב לסכם את הסוגיה השופט א' רובינשטיין בקובעו כי: 'רוח העידן, פתיחת הדלתות לגישה שאינה 'פורמאלית' בלבד הנאחזת ברישום הנכס, אלא בוחנת מצבים חברתיים ואישיים למהותם, מרחפת על פני הפסיקה זה שנים באשר לשיתוף הנכסים גם לגבי נכסים שנרכשו לפני הנישואין, ובייחוד דירת המגורים. ... ככל שהתוכן המשותף שנוצק לקניין, ובוודאי לדירת המגורים של זוג ומשפחה, משמעותי יותר, וככל שהייתה שותפות נמשכת בחיי הנישואין ולה ביטויים מסוגים שונים, גם אם לא היו החיים 'גן של ורדים' בכל עת ובכל שעה, כן מצדיקה ההגינות כי תגבר ההתייחסות לחזקת השיתוף, ובייחוד על נכס כמו דירת המגורים, קן המשפחה' [בע"מ 5939/04 בעמ' 671-672]. יודגש

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

כי הרציונאל שבדברי השופט רובינשטיין דלעיל יפה גם לענייננו, אולם במקור נאמרו הדברים בהקשר של בני זוג שחלה עליהם חזקת השיתוף ולא הסדר איזון המשאבים מכוח חוק יחסי ממון. מבלי להיכנס לכל ההבדלים הרעיוניים והפרקטיים שבין שני ההסדרים, חשוב לציין – לעניין דירת מגורים שנרכשה על ידי אחד מבני הזוג טרם הנישואין – כי תחת משטר של חזקת שיתוף גישת הפסיקה נטתה לגמישות רבה והכירה ביתר קלות בטענת שיתוף בנכס "חיצוני" מכוח נישואין משותפים ארוכי שנים [ראו סקירתו המקיפה של השופט רובינשטיין בעמ' 670 שם].

16. באשר לבני זוג שחוק יחסי ממון חל עליהם, ולנוכח הוראת סעיף 5(א) לחוק, הודגש כי לשם הכרה בשיתוף בדירת מגורים שהובאה לנישואין על ידי אחד מבני הזוג, יש להראות נסיבות עובדתיות נוספות, מעבר לעצם קיומם של חיי נישואין משותפים ממושכים: "לא די בעצם קיומם של חיי נישואין משותפים, אף שהיו ממושכים, כדי לקבוע שיתוף בדירת מגורים מכוח דין כללי. שאם תאמר כן, נמצאת מכניס בדלת אחורית את חזקת השיתוף, שלשיטתי איננה חלה במקביל לחוק יחסי ממון. ... על מנת שתוקנינה זכויות בדירת מגורים הרשומה על שם בן הזוג האחד לבן הזוג האחר, על האחרון להראות נסיבות עובדתיות, נוסף על עצם קיום הנישואין, שמהן ניתן להסיק – מכוח הדין הכללי – הקניית זכויות בדירת המגורים" [השופט ט' שטרסברג-כהן בעניין אבו רומי בעמ' 183 (ההדגשות הוספו, י.ד.)].

31. הנה כי כן, נקבע מפורשות בפסיקה כי וכאמור חזקת שיתוף לחוד וחוק יחסי ממון לחוד. נקבע גם, כי ניתן אומנם להראות נסיבות עובדתיות נוסף על עצם קיום הנישואין לשם שיתוף ספציפי בדירת נישואין שהובאה לנישואין על ידי אחד מבני הזוג, ואולם ללא אותו "דבר מה נוסף" אין די בעצם קיומם של חיי נישואין משותפים ואפילו ממושכים, כדי ליצור כוונת שיתוף ספציפי מכח הדין הכללי.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

32. משהגעתי לכאן, אבקש לשוב לתלה"מ 45356-10-18 אותו הזכיר ב"כ המערערים בטיעוניו בעל פה. בנדון שם מדובר היה בבני זוג שנישאו טרם שנכנס לתוקף חוק יחסי ממון, ומשכך המשטר הרכושי שחל עליהם היה של חזקת השיתוף, שלגביה נקבע את שנקבע לעיל. משכך, הראיה משם אינה דומה לנדון, והלכה נשארה על מכונה לאמור, מקום בו עסקינן בחוק יחסי ממון, אין די בקיומם של חיים משותפים גם ארוכי שנים, כדי לבסס כוונת שיתוף ספציפי.
33. סוף דבר כתחילתו, המערערת לא הצליחה להוכיח "דבר מה נוסף" המטה את הכף לצורך קביעת כוונת שיתוף ספציפית בדירת המגורים. משכך אמליץ לחבריי לדחות את הערעור.
34. בשולי הדברים אבקש להידרש לעוד שני נושאים, שאומנם לא עלו במישרין על ידי המערערת אולם דומני שיש להם חשיבות כללית לסוגיה שלפנינו.
35. העניין האחד הוא בע"מ (י-ם) 818/05 שהוזכר בבע"מ 1398/11 ונקבע שם מפורשות, כי הגם שבקשת רשות ערעור לגביו נדחתה, אין הוא מייצג את ההלכה הנוהגת. בנדון שם נקבע בבית המשפט המחוזי, שבן זוג המביא לנישואין דירה שבה מתגוררים בני הזוג, ולבן הזוג האחר, אין דירה אחרת, יוצר מצג ולפיו הדירה תהיה רכוש משותף. לעניין זה נקבע בבע"מ 1398/11 הנ"ל כך:

"בע"מ 818/05 אינו עומד לדיון לפנינו – אציין כי הסתייגותו של בית המשפט המחוזי נראית לי מוצדקת, כאשר נראה על פניו מקריאת פסק הדין שלא נמצאה במקרה דנא אינדיקציה נוספת מלבד הנישואין והחיים המשותפים בדירה לכוונת שיתוף ספציפית בדירה. לפיכך נראה שמדובר בפסק דין שמרחיב יתר על המידה את ההלכה שנקבעה בעניין יעקובי ובעניין אבו רומי, במידה שמתשטשת את הגבול שבין חזקת השיתוף לבין הסדר איזון המשאבים הקבוע בחוק יחסי ממון. כאמור, דרוש "דבר מה נוסף" מלבד חיים משותפים ונישואין ממושכים על מנת להוכיח כוונת שיתוף ספציפית בנכס שרשום על שם אחד מבני הזוג בלבד. בכך נבדל בסוגיה זו ההסדר הקבוע בחוק יחסי ממון מחזקת השיתוף, ויש להקפיד לא לטשטש את הגבול עד כדי ביטולו כליל."

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני :

36. העניין האחר הוא דברים שנכתבו בתמ"ש 25013-12-15 נ.ג. נ' מ.א. (20.1.19). בפסק הדין שם, סקר כב' השופט ט. פפרני את כל הפסיקה הנוהגת והגיע אף הוא למסקנה, כי לצורך קביעה שלבני הזוג קיימות זכויות בדירת המגורים (שנרכשה על ידי בן הזוג האחר) עליהם להוכיח קיומו של "דבר מה נוסף" מעבר לעצם החיים המשותפים תחת אותה קורת גג.

37. עוד בחן כב' השופט פפרני שם את סוגיית דיני הרישיון במקרקעין והגיע למסקנה, כי מקום בו גר בן הזוג או במקרה שלפניו בת הזוג בבית בעלה, הרי שניתן לקבוע, כי הייתה לה רשות מכללה לגור בדירה, וכשבוטלה רשות זו, זכאית היא לפיצוי. עניין זה אינו נקי מספקות שכן כב' השופט פפרני עצמו מצטט מתוך עמ"ש 4194-10-17 (צוטט במאגרים המשפטיים) דברים שנכתבו על ידי כב' השופט ג'יוסי וכדלהלן :

".....הדברים אמורים במיוחד כאשר מדובר בחברה הערבית המסורתית בה הבעל בדרך כלל ממלא את תפקיד המפרנס והשולט בפן הכספי ואילו האישה ממלאת את תפקיד בת הזוג הביתית ודואגת לגידול הילדים ולמשק הדירה. חלוקת תפקידים זו מקשה על האשה להוכיח גובה ההשקעות שנעשו, מכיוון שהבעל הוא זה שעמד בקשר עם מבצעי השיפוצים וההשכחות, והוא זה שמעורה בהוצאות שהוצאו עבור אלה. יתר על כן ביחס לאותה חברה, סברו בתי המשפט, כך גם אני ועמיתי להרכב זה, כי ראוי ליתן לאותו טיפוח והשבחה וכן חלוקת תפקידים, ביטוי כספי הולם, כאשר האשה אינה צוברת במהלך החיים המשותפים זכויות, לא מעבודה ומפיתוח קריירה, וגם לא באלה של בן זוגה שלרוב לצד השכר החודשי המשולם לו, אינו צובר זכויות סוציאליות. בל נשכח גם בהקשר זה, כי מאחר והמקרקעין רשומים ע"ש הורי הבעל, גם נמנעת מהאשה האפשרות לקבל זכויות כלשהן בנכס עצמו, גם אם כך הוסכם בינה לבין בעלה ומכח שיתוף, אילו המקרקעין היו בבעלות בן הזוג, שיתוף שלרוב מתגבש ומתאפשר באותם מקרים של זוגיות וחיי משפחה הנמשכים תקופה משמעותית, לצד הבאת ילדים משותפים אל העולם, גידולם וטיפוחם בתוך אותו נכס וכן השבחתו.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

31. אלא שפסיקת בית המשפט העליון מהעת האחרונה ב- [בע"מ 1894/16](#) פלוני נ' פלונית [פורסם בנבו] (10.5.2017)) תחמה את שיעור הפיצוי בגין ביטול רישיון (רישיון הניתן לביטול) לכדי שווי השקעת בר הרשות בנכס ובהשבחתו בלבד. בהקשר זה הפנה בית המשפט העליון, כב' השופט נ. סולברג, לע"א 618/05 דיאמנשטיין נ' מחלקת עבודות הנ"ל [פורסם בנבו]. עוד נקבע, כי על בית משפט לבחון על בסיס ראיות מוצקות את שיעור ההשקעות שהשקיע בר הרשות בנכס ולאחר מכן לבחון על בסיס אותן ראיות את שיעור הפיצויים הראוי, או יותר נכון לומר, ההחזר הראוי הנגזר משיעור ההשקעות בנכס, על בסיס שיקולי צדק.

בעקבות פסיקתו זו של בית המשפט העליון היו שסברו כי ניתן לאבחן אותן הלכות ולהוסיף ולפסוק לבר הרשות בחברה המסורתית (יש לומר, כי הדברים התייחסו לבת הרשות - בת הזוג - האשה שפינויה התבקש באותם מקרים להבדיל מבר הרשות-בן הזוג) פיצוי בגין ביטול הרישיון, זאת מעבר לשווי ההשקעה - ההשבחה וללא קשר אליה, בדומה לפסיקת בית משפט קמא במקרה שלנו (עמדת כב' השופט נ. סילמן [בתמ"ש \(קר'\) 49280-10-14](#) (לא פורסם) [פורסם בנבו] (26.11.17)). כך למשל סברו, כי מאחר ויסודות הפיצוי בשיקולי צדק, על כן לא רק ההשבחה או ההשקעה הם שיכתיבו את הפיצוי, אלא גם שיקולים לבר כלכליים, וכי יש לראות בבן הזוג הביתי המטפל בילדים ובבית, כבן זוג "המשביח" כדרישת הלכת דיאמנשטיין.

בכל הכבוד לאותן דעות ולדרך בה הילך בית משפט קמא, מתקשה אני לקבל עמדתו זו, חרף נטיית הלב לתת ביטוי כספי בדמות פיצוי לבן הזוג הביתי, באותם מקרים מיוחדים המאפיינים לרוב ההתנהלות של בני זוג בחברה המסורתית, ומתן מענה הולם וצודק המתחייב מאותן סיטואציות מיוחדות. זאת משום שלדעתי, בפרשת דיאמנשטיין ובע"א 1894/16 הנ"ל נפסק מפורשות כי הפיצוי נגזר מהשקעת בר הרשות בנכס עצמו ומהשבחתו, זאת להבדיל מהשבחה של דבר אחר, כאשר מי

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

שאמור לשאת באותו פיצוי בגין אותה "השבחה" שבאה מצד בן הזוג הביתי ואפשרה לבן זוגו לצאת לעבודה, להתפרנס ולמצות כושר הכנסתו, הוא בן זוגו ולא הבעלים של הנכס, ומקומו של פיצוי זה להתברר במסגרת תובענה מתאימה בין בני הזוג, ובגדרי שיקולי צדק חלוקתי והתחשבות בפערי הכנסה וכיוצ"ב. רק שם ניתן יהא להתייחס לאותו טיפוח והשבחה וכן חלוקת תפקידים, ולתת להם ביטוי כספי הולם.

32. סיכומי של דבר; אכן קשה להתעלם מהעובדה כי בדרך כלל, כאשר מדובר בבני זוג בחברה הערבית המסורתית בה הבעל ממלא לרוב את תפקיד המפרנס והשולט בהתנהלות הכספית-כלכלית ואילו האישה ממלאת את תפקיד בת הזוג הביתית ודואגת לגידול הילדים ולמשק הדירה, חלוקת תפקידים זו מקשה על האשה להוכיח גובה ההשקעות שנעשו, מכיוון שהבעל הוא זה שעמד בקשר עם מבצעי השיפוצים וההשבחות, הוא זה שמעורה בהוצאות שהוצאו עבור אלה, ועל כן יש להקל עם האשה בפן הראייתי לשם הוכחת גובה ההשבחה וייתכן אף כי במקרים המתאימים, לפסוק פיצוי על דרך האומדנא. האמור הוא בהיבט של הוכחת גובה ההשקעה, כך ששיקולי צדק המנחים את בית משפט לענייני משפחה, יחייבו התאמת הדרישות הראייתיות לאותן נסיבות מיוחדות.

חרף האמור סבר כב' השופט ט. פפרי, כי יש לאבחן את המקרה שלפניו מהעניין שנדון בעמ"ש 4194-10-17 ויש לבדוק גם אם בהליך נפרד את סוגיית הפיצוי המגיע לבת הזוג שם.

40. הבאתי דברים שהבאתי, שכן גם בנדון שלפנינו, ממבט ראשון נראה, שקופחה זכותה של המערערת אשר גרה במשך 27 שנים תחת אותה קורת גג עם המנוח, וכשזה הלך לבית עולמו, עליה לפנות את הדירה. אולם וכפי שקבע כב' השופט ג'יוסי ההלכות בעניין זה ברורות ואין מקום לפסוק פיצוי בגין ביטול רישיון, קל וחומר מקום בו זה כלל לא נתבע בהליך שלפנינו. לעניין זה הבהיר כב' השופט ג'יוסי וכדלהלן –

"בהיבט האחר של פסיקת פיצוי בגין ביטול הרישיון מעבר להשבחה והשקעה בנכס, פסיקת בית המשפט העליון מגדירה גבולות הפיצוי לא מבחינה כמותית, אלא מהותית, ונועדה

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

להכתיב נורמה אחידה ללא מקום להתחשב במגוון תרבותי-חברתי הקיים בישראל. ייתכן כי דרך זו יוצרת קשיים בטווח המיידי, אך כמו נורמות אחרות, היא תחלחל עם הזמן לתודעתם של אותם זוגות ותוביל לעיגון הציפיות והפיכתן לזכויות אכיפות, בין אם על דרך רישום זכויות במרשם המקרקעין ובין אם במסגרת הסכמית ברורה וכתובה. מכאן, וכמתחייב מפסיקת בית המשפט העליון, בפרשת דיאמנשטיין ולאחריה בבע"מ 1894/16 [פורסם בבנו] הנ"ל לפיהן "רישיון הניתן לביטול אינו מקנה לבעליו זכות לקבל פיצויים בעקבות ביטול הרישיון,"

לדברים אלו מסכים אני.

עוד יש להוסיף, כי ספק בעיניי כלל אם בנדון שלפנינו מדובר בביטול רישיון שכן ובניגוד למקרה שם, לא מדובר בגירושי בן הזוג, אלא בנישואין שהסתיימו עקב מותו של הבעל, בכגון זה, דומני שלא ניתן כלל להתייחס לביטול רישיון, המקנה ולו גם תיאורטית זכות לפיצוי.

מלכתחילה, וכך הוא סדר החיים, הרישיון הנו עד ליום מותו של מעניק הרישיון ולא מעבר לכך, ומשכך גם לו הייתי מקבל את התזה ולפיה בכל מקרה של בת זוג הגרה בדירה עם בן הזוג, דירה שהנ"ל רכש ערב הנישואין, זכאית היא לפיצוי בגין ביטול הרישיון עקב הגירושין, הרי, שוודאי כך לעניות דעתי שעמדה זו אינה נכונה במקרה של ביטול הרישיון עקב מותו של בן הזוג.

41. עניין אחרון זה שעסקתי בו היה אולי במידת מה בבחינה של למעלה מן הצורך, ונכתב הוא, על מנת שיהיה ברור למערערת ולב"כ, כי זכותה לא קופחה, וסופו של דבר מדובר בנישואין שניים, ובדירה שהייתה רכוש של המנוח ערב הנישואין, וככזו, ושעה שלא הוכח כל "דבר מה נוסף" אין למערערת זכות בדירה. אין לה כאמור, למיטב הבנתי, גם זכות לפיצוי, וזכאי היה המנוח לצוות כי הזכויות בה יועברו למשיבה אשר גודלה על ידו כבתו לכל דבר, עד היותה בת 14.

התרופה העתידית, בחברה הערבית המסורתית הינה וכאמור בדבריו של חברי כב' השופט גיוסי, מציאת מנגנון מראש עם הנישואין, אשר יסדיר גם סוגיות אלו.

42. סוף דבר אפוא שאציע לחבריי לדחות את הערעור ולחייב את המערערת בשכ"ט עו"ד המשיבה בסך כולל של 10,000 ₪.

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

אשר קולה, שופט
[אב"ד]

השופטת עירית הוד;

אני מסכימה.

עירית הוד, שופטת

השופטת רננה גלפז – מוקדי;

אני מסכימה.

רננה גלפז מוקדי, שופטת

בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 17386-03-20 פלונית נ' פלונית

תיק חיצוני:

סוף דבר אפוא, הוחלט פה אחד, לדחות את הערעור ולחייב את המערערת בשכ"ט עו"ד המשיבה בסך כולל של 10,000 ₪.

ניתן היום, כ"ח תמוז תש"פ, 20 יולי 2020, בהעדר הצדדים.

רננה גלפז מוקדי,
שופטת

עירית הוד, שופטת

אשר קולה, שופט